

ΤΙ ΠΡΕΣΒΕΥΕΙ ΣΗΜΕΡΑ Ο ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΣ;

Περλικός Φώτης
Μάρτιος 2004

Ο φιλελευθερισμός στη χώρα μας είναι μια έντονα παρεξηγημένη και συκοφαντημένη έννοια. Τόσο λόγω της ιδεολογικής κυριαρχίας σε μεγάλα τμήματα της κοινής γνώμης απαρχαιωμένων συνθημάτων της αριστεράς, όσο και λόγω της επίκλησής του από πολιτικούς χώρους που ουδεμία σχέση έχουν με φιλελεύθερες αντιλήψεις. Δεν αποτελεί έκπληξη λοιπόν που ο όρος, ο οποίος παντού σχεδόν στον κόσμο ταυτίζεται με προοδευτικές και καινοτόμες δυνάμεις, στη χώρα μας θεωρείται πολιτική βρисиά. Ακόμα χειρότερα, τρομοκρατείται ο κόσμος για την «επέλαση» και τη «λαίλαπα» του νεοφιλελευθερισμού σε μια χώρα που ποτέ σχεδόν δεν εφάρμοσε φιλελεύθερες πολιτικές και που το 70% σχεδόν της οικονομίας εξαρτάται από το κράτος! Ειλικρινά είναι να απορεί κανείς, τι σόι πλάσματα να 'ναι αυτοί οι νεοφιλελεύθεροι που τους τρέμει όλη η Ελλάδα;

Μια από τις μεγαλύτερες διαστρεβλώσεις του φιλελευθερισμού είναι η αντιμετώπιση του ως μια απλή πολιτική ιδεολογία. Ο φιλελευθερισμός είναι κάτι πολύ ευρύτερο, και γι' αυτό τελικά ο όρος αποκτά καμιά διακοσαριά διαφορετικές ερμηνείες. Είναι ένα ολόκληρο σύστημα αρχών και αξιών που δίνουν πρωτεύοντα ρόλο στον άνθρωπο, την ατομική του ελευθερία, την ισότητα απέναντι στο νόμο κτλ Αρχές και αξίες που θεμελίωσαν τις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες και ξεκίνησαν από τον Λούθηρο και τον Καλβινισμό (αν και οι ρίζες του ανατρέχουν στην ελληνική αρχαιότητα), αναπτύχθηκαν και ωρίμασαν από τους μεγάλους φιλόσοφους του Διαφωτισμού όπως ο Λοκ, ο Χομπς, ο Χιουμ κτλ. Διαπότισαν και διαμόρφωσαν τις βιομηχανικές κοινωνίες και συνέχισαν την εξέλιξη και την επίδρασή τους μέχρι τις μέρες μας. Η ζωή, η ελευθερία, η ιδιοκτησία του ατόμου, η ισότητα απέναντι στους νόμους, το απαραβίαστο του ιδιωτικού του χώρου, η εξύψωση των ατομικών δικαιωμάτων πάνω από οποιοδήποτε σύνολο, η αυτοτέλεια του ατόμου κτλ αποτελούν θεμελιώδεις θέσεις πάνω στις οποίες οικοδομείται κάθε φιλελεύθερη πολιτική άποψη και πρακτική.

Αντίπαλος τους φιλελευθερισμού δεν είναι απλά κάποια άλλη ιδεολογία. Είναι κάθε ολοκληρωτική νοοτροπία που υποτάσσει το άτομο στα συμφέροντα ευρύτερων συνόλων. Ο φιλελευθερισμός στάθηκε και στέκεται απέναντι σε ιδεολογίες όπως ο φασισμός ή ο σοσιαλισμός/κομμουνισμός αλλά και στον θρησκευτικό φονταμενταλισμό, στον εθνικισμό, στο ρατσισμό και σε κάθε άλλη πρακτική που προσπαθεί να καταπιέσει την ατομική ελευθερία και τη δυνατότητα επιλογών, να επιβάλει την ομοιομορφία σκέψης και δράσης, να διαχωρίσει τους ανθρώπους με βάση το φύλο, τη φυλή, το χρώμα, τη θρησκεία κτλ. Και οι εχθροί της ελευθερίας του ατόμου υπήρξαν ιστορικά πολλοί και εξακολουθούν να είναι πολλοί και σήμερα. Σήμερα ο φιλελευθερισμός αντιπαράκειται στις ανεπτυγμένες χώρες με τις συντηρητικές/σοσιαλδημοκρατικές επιλογές (που μετά τον πόλεμο αποτελούν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος), που παρά τα σημεία σύγκλισης που παρατηρούνται διατηρούν μια σαφή διαχωριστική γραμμή πάνω στην αντίληψη του ρόλου του κράτους ή της θέσης του ατόμου σε σχέση με το σύνολο. Σε πιο υπανάπτυκτες κοινωνικά και οικονομικά χώρες συγκρούεται με τις παραδοσιακές και αναχρονιστικές συντηρητικές αντιλήψεις και με τις επικίνδυνες ριζοσπαστικές ιδεολογίες (πχ η ανάδυση του σύγχρονου φονταμενταλιστικού ισλαμοφασισμού).

Πρακτικά όμως στη χώρα μας, τι αλλαγές προσβέβει ο φιλελευθερισμός; Η σύγχρονη φιλελεύθερη προσέγγιση στα πολιτικά προβλήματα, δεν είναι ίδια με αυτή που ήταν τον 19^ο αιώνα (όσο και αν αυτή επικαλούνται πάντα οι εχθροί του στις κατηγορίες τους). Στο σύγχρονο κοινωνικό πλέγμα σχέσεων, ο φιλελευθερισμός δεν επιδιώκει τον πλήρη εξοβελισμό του κράτους από τον κοινωνικό του ρόλο. Κάτι τέτοιο θα ήταν ανεδαφικό, ανέφικτο αλλά και επικίνδυνο. Ο νεοφιλελευθερισμός, η σύγχρονη εκδοχή του φιλελευθερισμού, όχι μόνο δεν μειώνει τις κοινωνικές δαπάνες, αλλά αντίθετα με την απομάκρυνση του κράτους από τον επιχειρηματικό του ρόλο και την άρση των ρυθμίσεων που επιβάλλει στην αγορά απελευθερώνει πόρους για την παιδεία, την υγεία, την ασφάλεια κτλ. Επιδιώκει όμως να δημιουργήσει μια κοινωνία πολιτών, να μεταθέσει το άτομο, τον πολίτη, στο επίκεντρο των διαδικασιών αποφάσεων και ευθυνών και να μεγιστοποιήσει τις ελευθερίες και τις επιλογές του.

Ένα καλό τέτοιο παράδειγμα είναι η παιδεία. Η σύγχρονη φιλελεύθερη πρόταση δεν περιλαμβάνει την κατάργηση ή έστω τη μείωση της κρατικής μέριμνας και της οικονομικής ενίσχυσης στην εκπαίδευση. Προτείνει όμως την κατάργηση του δημόσιου συστήματος εκπαίδευσης και την απόδοση των πόρων που διαθέτει το κράτος απευθείας στον πολίτη ώστε να επιλέγει ελεύθερα όποιο εκπαιδευτικό ίδρυμα προτιμά. Το κύριο πρόβλημα δεν είναι η έλλειψη πόρων (είναι υπαρκτό ζήτημα και αυτό), αλλά η κακοδιαχείρισή τους μέσα από το γραφειοκρατικό και άκαμπτο δημόσιο σύστημα εκπαίδευσης που υπηρετεί όχι τους μαθητές και τις ανάγκες τους αλλά τα συμφέροντα των υπαλλήλων του. Αυξάνεται ο ανταγωνισμός μεταξύ των σχολείων, το εκπαιδευτικό προσωπικό αναγκαστικά χάνει την δημοσιούπαλληλική του νοοτροπία, αλλά το σημαντικότερο είναι ότι το άτομο γίνεται απόλυτα υπεύθυνο για τις επιλογές του και ταυτόχρονα το εκπαιδευτικό σύστημα αποκτά μια πρωτοφανή ευελιξία και προσαρμοστικότητα στις νέες εξελίξεις. Τελικά, η όλη φιλοσοφία της μετάθεσης των επιλογών στο άτομο όχι μόνο καθιστά πιο υπεύθυνους τους γονείς, αλλά συνολικά τους πολίτες πιο ενεργούς, πιο συμμετοχικούς και πιο ελεύθερους.

Η ίδια φιλοσοφία ισχύει πάνω-κάτω και στην οικονομία. Ο φιλελευθερισμός στην οικονομία δεν είναι κάποια ιδεολογία του μεγάλου κεφαλαίου που προσπαθεί να στραγγίξει τα κατώτερα στρώματα (αυτό επιτυγχάνεται πολύ καλύτερα σε ολοκληρωτικά συστήματα). Είναι η αντίληψη ότι το κράτος δε μπορεί να ρυθμίζει την αγορά και να κάνει τον επιχειρηματία σε οποιοδήποτε τομέα διότι και αποτυχημένο είναι και στρεβλώσεις δημιουργεί στην υπόλοιπη αγορά. Είναι η απομάκρυνση της κηδεμονίας του κράτους στην αγορά και την ενεργοποίηση του πολίτη καταναλωτή/παραγωγού. Ο φιλελευθερισμός εκφράζει τις παραγωγικές και δημιουργικές δυνάμεις της αγοράς και της κοινωνίας που χρειάζονται ευκαιρίες, για την ανάπτυξη αλλά και την εκμετάλλευση των οποίων είναι αναγκαίο ένα πλαίσιο και κλίμα ελευθερίας. Ελευθερία μετακίνησης προϊόντων, ελευθερία μετακίνησης ανθρώπινου δυναμικού, ελευθερία μετακίνησης κεφαλαίων, ελευθερία από ασφυκτικούς γραφειοκρατικούς και φορολογικούς περιορισμούς, και τελικά ελευθερία μετακίνησης ειδήσεων, γνώσεων και ιδεών. Αυτοί που ωφελούνται από μια τέτοια ανοιχτή κοινωνία δεν είναι απλά μια μικρή κορυφή στην κοινωνική πυραμίδα, αλλά η πλατιά μάζα όσων έχουν ατομικές ικανότητες, πρωτότυπες ιδέες, διάθεση για συμμετοχή, πρωτοβουλίες, αξιοποίηση ευκαιριών και ανάληψη ρίσκων. Ειδικά στη χώρα μας, όπου υπάρχει μεγάλος αριθμός αυτοαπασχολούμενων και μικρομεσαίων, ο φιλελευθερισμός θα μπορούσε να προσφέρει ένα πλαίσιο δημιουργικής, παραγωγικής και εξωστρεφούς ανάπτυξης.

Ποιοι λοιπόν αντιδρούν στον νεοφιλελευθερισμό; Μα φυσικά όσοι έχουν οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα που απειλούνται από την επικράτηση των φιλελεύθερων πρακτικών. Οι μεγαλοπρομηθευτές του δημοσίου και τα μονοπώλια (που στη χώρα μας

ελέγχουν και τα ΜΜΕ) που δεν θέλουν τον ανταγωνισμό στα προϊόντα τους, οι οργανωμένες επαγγελματικές συντεχνίες που δεν θέλουν να ανοίξει ο ανταγωνισμός στις υπηρεσίες που προσφέρουν, οι συνδικαλιστές και οι υπάλληλοι του εκτεταμένου δημοσίου τομέα που έχουν να χάσουν τα προκλητικά τους προνόμια σε σύγκριση με αντίστοιχους που δουλεύουν στον ιδιωτικό, οι κάθε λογής επιδοτούμενοι και ο κατάλογος δεν τελειώνει (ή όσοι θέλουν να βρεθούν αντίστοιχα σε αυτές τις θέσεις). Ιδεολογικά προκαλύμματα βρίσκουν άφθονα. Μιλάνε για την προστασία του ατόμου, με την υπαγωγή του και τον εναγκαλισμό του από την «τάξη», την «κοινωνία», το «έθνος», τη «φυλή» και άλλα σύνολα ανάλογα με την περίπτωση, με μόνο στόχο τον έλεγχο της ελευθερίας του.

Αν υπολογίσει κανείς ότι σχεδόν το 70% της ελληνικής οικονομίας είναι εξαρτημένη από το κράτος, εύκολα καταλαβαίνει γιατί ο φιλελευθερισμός έχει περιθωριοποιηθεί, δυσφημιστεί και λοιδωρηθεί στη χώρα μας. Οι καιροί όμως δεν περιμένουν. Όσο νωρίτερα αντιληφθούμε αυτά που έχουν γίνει για άλλους κοινός τόπος αιώνες τώρα, τόσο καλύτερα εφόδια και περισσότερες πιθανότητες θα έχουμε για ανταποκριθούμε στις προκλήσεις του παρόντος και του μέλλοντος.

**** Το Civilitas.GR και ο «ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ» προτίθενται να απομακρύνουν το κείμενο αυτό από την Ιστοσελίδα τους, εάν η αναδημοσίευσή του προσβάλλει κεκτημένα πνευματικά ή εμπορικά δικαιώματα (info@civilitas.gr)***